

समाजभान

डॉ. वुजय प्रभुगांवकर

मानकोपचाब तड्डा

आजच्या डिजिटल युगात तरुणांच्या आयुष्यात सोशल मीडिया ही गरज बनली आहे. संवाद, ओळख, नाती आणि सामाजिक मान्यता हे सर्व काही सोशल प्लॅटफॉर्म्सवर अवलंबून झाले आहे. मात्र, काही वर्षांपूर्वी ज्या सोशल मीडिया प्लॅटफॉर्म्सवर प्रत्येक क्षण कॅमेऱ्यात कैद होऊन पोस्ट व्हायचा; तिथेच आता अचानक शांतता दिसते आहे. अनेक तरुण काहीही पोस्ट करणे टाळत आहेत. प्रोफाईल शांत, स्टोरीज रिकाम्या आणि टाईमलाईनवर नवे काही नाही. मात्र, त्यांनी सोशल मीडिया ऑप्स काढून टाकलेले नाहीत. ते अजूनही फीड स्क्रोल करतात, पाहतात, लाईक करतात, पण स्वतःबद्दल पोस्ट करणे कमी झाले आहे.

या बदलाला ‘पोस्टिंग झिरो’ असे म्हणतात आणि ही समाजमाध्यमांमध्ये चर्चेची बाब ठरत आहे. मानसशास्त्रीय दृष्टिकोनातून पाहता हा बदल एक ‘विथड्रॉवल रिसॉन्स’ मानला जातो. कोणतीही गोष्ट जास्त प्रमाणात वापरली की कंटाळा येतोच. रोज चमचमीत जेवण जेवल्यावर एका दिवशी साध्या जेवणाची चव हवीहवीशी वाटते. हे तसेच काहीसे आहे. त्याचप्रमाणे सततच्या डिजिटल एक्सपोजरमुळे मन थकते. या थकव्यामुळे तरुण पिढी, विशेषतः ‘जेन झी’ काही काळ स्वतःला पोस्टिंगपासून दूर ठेवू लागली आहे. मात्र बदल तात्पुरता आहे.

या पिढीने इंटरनेट सोडले आहे किंवा सोशल मीडियाला कायमचा राम राम केला आहे, असा याचा अर्थ होत नाही. तरीही तरुणांनी सोशल मीडियावरून तात्पुरती का होईना, विश्रांती का घेतली आहे. याची कारणमीमांसा करणे मानसशास्त्रीय दृष्टिकोनातून गरजेचे ठरते.

सोशल मीडियावर प्रत्येक गोष्ट जज केली जाते. आपल्या फोटोला किती लाईक्स मिळतात, कोण कॉमेंट करतं, कशा कॉमेंट्स असतात, ट्रोलिंग होतं का या सर्वांचा परिणाम सोशल मीडिया युजर्सवर होतो. काही कणखर असतात. पण जास्त संवेदनशील असणाऱ्यांना लोक काय म्हणतील, याचे ओझे वाटत राहते. यालाच ‘परफॉर्मन्स ऑग्नयटी’ म्हणतात. कधी एखादी साधी गोष्ट टाकली तरी खिल्ली उडवली जाते. त्यावेळी लाज, अपराधभाव आणि असुरक्षितता अशा भावना निर्माण होतात. अशा वेळी लोकांना डिजिटल बाऊंड्रीची गरज भासते. यावेळी युजर्सच्या मनात ‘माझ्या खाजगी गोष्टींमध्ये हवळाढवळ नको’ हा स्वाभाविक भाव उद्भवतो. सततची तुलना हा मानसिक ताण निर्माण करणारा आणखी एक घटक आहे. दुसऱ्यांचे आयुष्य नेहमी अधिक सुंदर दिसते. ते कुठे फिरतात, काय खातात, काय परिधान करतात, त्यांचे चेहेरे नेहमी परफेक्ट कसे असतात... ही आदर्श कृत्रिम प्रतिमा वास्तवाशी जुळत नाही. वास्तविक, आयुष्यातील समस्यांचे ओझे आपणच वाहतो. या आयडिल आणि रियल इमेजमधली गॅप वाढून नैराश्य निर्माण होऊ शकते.

सोशल मीडियाविषयी ‘जेन झीमध्ये दिसून येणारा पोस्टिंग झिरो ट्रेंड खूप महत्त्वाचा आहे. डिजिटल जगातून दूर जाणारे तरुण, मानसिक शांततेचा शोध घेत आहेत. हे केवळ एक फॅड आहे की डिजिटल संस्कृतीतील मूलभूत बदल ? ‘जेन झी’चा हा निर्णय मानसिक आरोग्य आणि सोशल मीडियाच्या टॉक्सिसिटीविरुद्ध एक उपाय आहे का, याविषयी मानसशास्त्रीय दृष्टिकोनातूनचर्चा करण्याची गरज आहे.

सेल्फी पोस्ट करण्याची सवयही कधी कधी सेल्फ-वर्थचा प्रश्न बनते. लाईक्स म्हणजे माझी किंमत, कॉमेंट्स म्हणजे माझं अस्तित्व अशी चुकीची समजूत तयार होते. त्यामुळे लाईक्स कमी येतात, तेव्हा आत्मविश्वास ढासळतो. सोशल मीडिया आपले भावनिक जग बदलते. समोर बसून बोलल्याने मिळणारे समाधान, डोळ्यांमधून दिसणारी सहानुभूती, स्पर्शातून मिळणारा आधार हे डिजिटल जगात नाही. तिथे भावना नसतात, फक्त रिअॅक्शन्स असतात. त्यामुळे सोशल मीडिया सोडल्यास नकारात्मक भावनांपासून काही काळ आराम मिळतो.

मत्सर, हेवा, टीका, लोकप्रियतेची स्पर्धा या सर्वांपासून मन मुक्त होते. सोशल मीडियाचा वापर कमी होणे हे मानसिक शांतीसाठी चांगलेच आहे. पण हा निर्णय काही वेळा उलट परिणामही करू शकतो.

आजकाल तरुण सोशल मीडिया सोडून प्रायव्हेट चॅट ग्रुप्सवर जास्त सक्रिय होत आहेत. सोशल मीडिया सोडला म्हणजे इंटरनेटवर सर्फिंग बंद झाले असे होत नाही. सोशल मीडिया सोडूनही तरुण इंटरनेटवर एकेटेच सर्च करत राहिले किंवा प्रायव्हेट चॅट्स ग्रुपवर सक्रिय राहिले तर त्यांची सामाजिक विलगता वाढते. त्यांची मते, त्यांचे विचार हे तितक्याच वर्तुळापुरते मर्यादित राहतात. सोशल मीडियावर पोस्ट करताना त्यांच्यात निदान मतमतांतरे होतात. त्यातून नवीन दृष्टिकोन मिळतो.

आपले विचार विकसित करण्यासाठी केवळ आपलेच विचार पुढे ढकलणारी मते उपयोगीच नसतात, तर मतमतांतरे, वैचारिक वाद, संवाद महत्त्वाचा असतो. प्रायव्हेट चॅट्स असोत अथवा सोशल मीडिया, ‘डिजिटल बबल’मध्ये राहणे म्हणजे

समोरासमोर संवादाची कमतरता असणे. यामुळे एकाकीपणा वाढल्यास म्हणजेच ‘लोक काही करत आहेत आणि मी मागे पडलोय’ अशी भीती वाढते. ही भावनाही मानसिक ताण वाढवते. म्हणून हा बदल संतुलित असायला हवा.

सोशल मीडियावर अनेकदा धक्कादायक बातम्या, युद्ध, अपघात, मृत्यू, आजार यांचा भडीमार असतो. या माहितीत किती तथ्य अथवा सत्यता असते, हा मोठा प्रश्न आहे. मात्र, या अतिमाहितीच्या भडींग रामुळे मानसिक भार वाढतो. काही जणांसाठी हे थेट अँझायटीला आमंत्रण असते. माहिती मिळते, पण ज्ञान वाढत नाही. खरे-खोटे यातील फरक ओळखण्याची क्षमता कमी होते. त्यामुळे माहितीचा अतिरिक्त प्रवाहही धोकादायक आहे. या सगळ्यात सर्वांत मोठा मुद्दा असा की, तरुणांनी स्वतःला हरवू नये. पोस्ट न करण्याचा निर्णय हा स्वतःचे विचार अथवा भावना दाबणे नसून नेमका कोणत्या गोष्टींला प्रतिसाद द्यायचा, हे ठरवण्याचा प्रयत्न आहे. ही मानसिक परिक्वतेकडे वाटचाल आहे. पण यात भावनिक कनेक्शन पूर्णपणे हरवू न देण्याचा सावधगिरीचा इशारा आपण लक्षात घेतला पाहिजे. परफॉर्मेटिव्ह परफेक्शन हा सोशल मीडियाचा मोठा धोका. लोक खरे नसून फक्त सुंदर दिसू पाहतात. एकांतात ते आपले अपूर्णत्व अनुभवतात, तेव्हा निराशा वाढते. सेल्फ-कम्पॅशनची गरज वाढते. ‘मी चांगला नाही’ ही भावना बदलून ‘मी पुरेसा आहे’

असे सांगता आले पाहिजे. ही मानसिक सुसंगती मिळविण्यासाठी सोशल मीडियापासून काही काळ दूर राहणे उपयुक्त ठरू शकते.

पालकांसाठीही यात शिकण्यासारखे बरेच आहे. मुलांना स्क्रीनपासून थोडे दूर नेण्यासाठी पालकांनी स्वतः स्क्रीन टाईम कमी करायला हवा. फोन बाजूला ठेवून कुटुंबासमवेत बोलणे, हसणे, फिरणे याचे महत्त्व आता समजून घेणे गरजेचे आहे. घरातील भावनिक नाती मजबूत झाली की बाहेरील डिजिटल मान्यतेची गरज कमी होते. खेळ, कला, वाचन यात गुंतवणे मुलांना स्वतःचा शोध घेण्यास मदत करते. त्यांच्या प्रायव्हेसीचे रक्षण करतानाच सुरक्षिततेची काळजी घेणे आवश्यक आहे.

शरीर, सौंदर्य आणि यशाची तुलना करण्याऐवजी प्रत्येकातील वेगळ्या गुणांची जाणीव मुलांमध्ये निर्माण झाली पाहिजे. मुलांना शिकवायला हवे की चुका होणे सामान्य आहे. सोशल मीडियावरील टीकेला धाबरून आयुष्यातील स्वप्न सोडू नयेत. स्वतःवर विश्वास ठेवा, आपण कसे आहोत याची किंमत इतरांच्या कॉमेंट्सवर नाही, तर आपल्या आत्मविश्वासावर अवलंबून आहे.

लोकांना शब्दांनी नव्हे तर भावनांनी जोडणे हेच खरी नाती टिकण्यामागील रहस्य आहे, याची समज बालवयात करून देणे पालकांचे कर्तव्य आहे. शेवटी सांगावेसे वाटते की, ‘पोस्टिंग झिरो’ हा केवळ ट्रेंड नाही. हा स्वतःकडे पाहण्याचा, स्वतःला समजण्याचा आणि अनावश्यक डिजिटल ताणापासून सुटका करण्याचा प्रयत्न आहे. हा निर्णय मानसिक आरोग्यासाठी उपयुक्तही ठरू शकतो. मात्र पूर्णपणे विलगता वाढेल किंवा एकेटेपणा येईल त्यातून काही मानसिक आजार होतील असेही काही करण्याची गरज नाही. सोशल मीडिया असो अथवा खरेखुरे सोशल लाईफ, आयुष्यात संतुलन आवश्यक आहे. जगाशी संपर्क ठेवत, स्वतःशी नाते अधिक घट्ट करणे हीच सोशल मीडिया युगाची खरी गरज आहे.

सोशल मीडियावर व्हर्च्युअल रिलॅलिटीच्या माध्यमातून आपण एव्हरेस्ट सर करू शकतो. पण खरा एव्हरेस्ट सर करण्याचे समाधान व्हर्च्युअल जग आपल्याला देऊ शकते का? तुम्ही ट्रेकिंग करता, एखादी शारीरिक ॲक्टिव्हिटी करता, त्यावेळी मिळणारा आनंद किंवा समाधान हे तुम्ही शारीरिक कष्टाने मिळवलेले असते. त्याची तुलना व्हर्च्युअल आनंदाशी होऊ शकणार नाही. त्यासाठीच सोशल मीडियावर जे काही करतो ते प्रत्यक्ष आयुष्यात करण्याचा प्रयत्न करावा. सोशल मीडियावर संवाद साधण्याऐवजी प्रत्यक्षात संवाद साधावा. मित्रांना, आपोटेांना भेटावे. त्यांच्यासवे वेळ घालवावा. हा खरा संवाद असेल. स्मार्टफोनवर गेम खेळण्याऐवजी मैदानी खेळ खेळावा, शारीरिक व्यायाम करावा. त्यामुळे पॅझिटिव्ह हार्मोन्सवर चांगला परिणाम होईल. पुस्तक किंवा लेख इंटरनेटवर वाचू नयेत. सोशल मीडियाच्या अतिवापरामुळे लक्ष केंद्रित करण्याची क्षमता आधीच कमी झाली असल्याने पुस्तक हातात घेऊन वाचल्यामुळे तात्पुरत्या आनंदाऐवजी दीर्घकाळ टिकणारा आनंद मिळवून आयुष्य अधिक सकारात्मक करत येईल.

पववाषष्टकावण

अनय जोगळेकर

ट्रम्पच्या रणनीतीमुळे युरोप आगीतून फुफाट्यात!

पुस्तिकेच्या पहिल्या प्रकरणात अमेरिकेची सुरक्षा रणनीती म्हणजे काय आणि ती दिशाहीन कशी झाली, हे मांडण्यात आले आहे. शीतयुद्धानंतर अमेरिका जगातील एकमेव महासत्ता म्हणून समोर आल्यानंतर अमेरिकेच्या धोरणकर्त्यांना असे वाटू लागले की, संपूर्ण जगावर अमेरिकेचे वर्चस्व राहिले, तरच अमेरिकेच्या राष्ट्रीय हितांचे रक्षण होऊ शकेल. संपूर्ण जगाचा पहारेकरी होण्याच्या नादात अमेरिकेने आपल्या राष्ट्रीय सुरक्षेशी प्रतारणा केली. एकाच वेळेस लोककल्याणकारी राज्ये आणि सर्वात प्रबळ सैन्यदले चालवण्यासाठी आपल्याला निधीची टंचाई जाणवणार नाही या चुकीच्या गृहितकावर योजना आखल्या गेल्या. जागतिकीकरण आणि मुक्त बाजारपेठांना पाठिंबा देत असताना अमेरिकेतील उद्योग आणि मध्यमवर्ग यांच्याकडे दुर्लक्ष करण्यात आले.

मित्रदेशांच्या संरक्षणाची जबाबदारी अमेरिकेने स्वतःच्या खांद्यावर घेतली असल्याने काहीवेळेला अमेरिका त्यांच्या प्रादेशिक संघर्षांमध्ये ओढली गेली. याचा अमेरिकेच्या सार्वभौमत्त्वावरही परिणाम झाला. या पुस्तिकेमध्ये राष्ट्रीय सुरक्षेची नव्याने व्याख्या करणे, स्वबळाच्या आधारावर शांतता प्रस्थापित करणे, इतर देशांच्या प्रशांमध्ये हवळाढवळ न करणे, लवचीक व्यवहारवादावर द्विपक्षीय संबंध स्थापन करणे, परराष्ट्र व्यवहारात ‘राष्ट्र’ या संकल्पनेला केंद्रस्थानी ठेवणे; अमेरिकेचे सार्वभौमत्व आणि सन्मान, शक्तीचे संतुलन, अमेरिकन श्रमिकाला केंद्रस्थानी ठेवणे; इतर देशांकडून अमेरिकेने समान वागणुकीची अपेक्षा ठेवणे, अमेरिकेच्या अंतर्गत पात्रता आणि स्पर्धात्मकतेला चालना देणे, या मुद्द्यांचा समावेश आहे. त्यानंतर अमेरिकेचे संरक्षणाच्या दृष्टीने प्राधान्यक्रम ठरवण्यात आले आहेत. या पुस्तिकेत जगाची पश्चिम गोलार्ध, अशिया, युरोप, मध्य-पूर्व आणि आफ्रिका अशी पाच भागांमध्ये विभागणी केली आहे.

ट्रम्प यांनी भारत आणि पाकिस्तान यांच्यातील युद्ध थांबवले असा आणखी एकदा उल्लेख असला, तरी भारताच्या दृष्टीने समाधानाची बाब म्हणजे, राष्ट्रीय सुरक्षेच्या बाबतीत अमेरिकेचा भारताबद्दल सकारात्मक दृष्टिकोन आहे. आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स, दुर्मीळ खनिजांचा पुवठा आणि ‘क्राइ’ गटाच्या माध्यमातून भारतासोबत काम करण्यावर भर दिला आहे. या पुस्तिकेत चीनचा थेट उल्लेख फारसा नसला, तरी चीनला केंद्रस्थानी ठेवूनच ही पुस्तिका लिहिली आहे. दक्षिण चीन समुद्रात चीनपासून व्यापारीमार्ग सुरक्षित ठेवण्यासाठी अमेरिकेने स्वतःच्या संरक्षणामध्ये गुंतवणूक करण्यासोबतच

अमेरिकेचे अध्यक्ष डोनाल्ड ट्रम्प यांनी पदभार स्वीकारून ११ महिने पूर्ण होत असताना अरमेरिकेने आपली राष्ट्रीय सुरक्षाविषयक रणनीती प्रसिद्ध केली. जगातील सर्वात मोठी सामरिक, तसेच आर्थिक महासत्ता म्हणून अमेरिका जगाकडे कसे पाहते आणि त्यातही अमेरिकेच्या गेल्या काही दशकांतील विविध क्षेत्रांतील १८० अंशात बदलणारे ट्रम्प प्रशासन जगाकडे कसे पाहते, हे समजून घेणे महत्त्वाचे आहे. भारत आणि अमेरिका यांच्यातील संबंधाने गेल्या २५ वर्षांतील संबंधांचा तळ गाठला असल्याने भारतासाठी ही रणनीती समजून घेणे अत्यंत आवश्यक आहे. ही पुस्तिका अवघ्या ३३ पानांची असून, त्यात जगाचा आढावा घेतला आहे. डोनाल्ड ट्रम्प यांनी आपल्या प्रास्ताविकामध्ये त्यांच्या नऊ महिन्यांच्या कार्यकाळात त्यांनी कशाप्रकारे विविध देशांमधील युद्ध थांबवली; अमेरिकेत एक लाख कोटी डॉलर इतकी परदेशी गुंतवणूक आणली; मित्रदेशांशी संबंधांची पुनर्रचना करून त्यांना सामायिक सुरक्षेसाठी योगदान द्यायला भाग पाडले आणि ‘नाटो’च्या सदस्य देशांना स्वतःच्या संरक्षणावरील खर्च वाढवायला भाग पाडले, या गोष्टींचा उल्लेख करून स्वतःची पाठ थोपटून घेतली आहे.

भारत आणि जपानसारख्या देशांसोबत सहकार्य करण्यावरही भर दिला आहे. या पुस्तिकेमुळे युरोपीय देशांची झोप उडाली आहे. त्यात युरोपचा ४९ वेळा उल्लेख आला आहे. ‘अमेरिकेला जगाकडून काय अपेक्षित आहे’ या परिच्छेदामध्ये युरोपचे स्वातंत्र्य आणि सुरक्षितता अबाधित राखण्यात आपल्या सहकार्यांना मदत करण्याचा उल्लेख आहे. तसेच, युरोपची संस्कृती आणि पाश्चिमात्य, म्हणजेच

‘श्वेतवर्णीय ओळख’ कायम राखण्याचाही उल्लेख आहे. युरोपमधील डाव्या आणि उदारमतवादी पक्षांना उद्देशून आपल्याला युरोपमधील उच्चभ्रूंच्या लोकशाहीविरोधी निर्बंधांना हाणून पाडण्याची गरज व्यक्त केली आहे.

वातावरणातील बदलांविषयी भाष्य करताना युरोपच्या ‘नेट झिरो कार्बन उत्सर्जना’च्या अतिरेकावर टीका करण्यात आली आहे. या पुस्तिकेमध्ये अमेरिकेप्रमाणेच युरोपलाही पुन्हा

एकदा महान बनवण्यावर एक स्वतंत्र मुद्दा आहे. त्यात युरोपचा जागतिक उत्पन्नातील वाटा २५ टक्क्यांवरून घसरून १४ टक्क्यांवर आल्याबद्दल काळजी व्यक्त करण्यात आली आहे. पण, आर्थिक घसरणीपेक्षा युरोपची सांस्कृतिक ओळख नामशेष होण्याची भीती जास्त असल्याचे म्हटले आहे.

युरोपीय महासंघाच्या कामकाज पद्धतीवर गहन चिंता व्यक्त करताना, त्यातून देशांचे राजकीय स्वातंत्र्य, सार्वभौमत्व आणि स्थलांतराचे धोरण ठरवण्याचे स्वातंत्र्य धोयात आल्याचे सांगितले आहे. त्यातून युरोपमध्ये वैमनस्य निर्माण होत आहे.

अभिव्यक्ती स्वातंत्र्याचा संकोच केला जात आहे आणि राजकीय विरोधकांना संपवण्याचा प्रयत्न केला जात असल्याचा आरोप केला आहे. युरोपमधील जननदर घसरला असून, देशांची ओळख पुसली जात असल्याची भीती व्यक्त करण्यात आली आहे. त्यातून या देशांचा आत्मविश्वास संपत चालल्याचा निष्कर्ष काढण्यात आला आहे. असेच सुरू राहिले तर पुढील २० वर्षांमध्ये युरोप न ओळखण्याएवढा बदलेल, असे म्हटले आहे. असे झाल्यास अनेक युरोपीय देश त्यांची अर्थव्यवस्था आणि सैन्यदलांकडे बघून अमेरिकेचे विश्वासार्ह भागीदार राहू शकतील का, अशी चिंता व्यक्त केली आहे.

बोकड जसा स्वतःच्या वधस्तंभाकडे धावत सुटतो, तसे काही युरोपीय देश अमेरिकेच्या सल्ल्याकडे दुर्लक्ष करून आपलाच हेका कायम ठेवत असल्याचा आरोप त्यात करण्यात आला आहे. अमेरिकेला युरोप हा युरोपसारखाच, म्हणजेच श्वेतवर्णीय हवा असून, त्यामुळे त्याला आपला सांस्कृतिक आत्मविश्वास परत मिळेल आणि विविध नियामकांकडून त्याची होत असलेली घुसमट थांबेल.

युरोपातील मित्रदेश पारंपरिक शस्त्रास्त्रे, तसेच

अण्वस्त्रांच्या बाबतीत रशियाच्या पुढे असूनही युरोप आणि रशिया यांच्यातील संबंधांमध्ये युरोपमधील आत्मविश्वासाचा अभाव स्पष्टपणे जाणवतो. रशिया आणि युक्रेन यांच्यातील युद्धामुळे युरोप आणि रशियातील संबंध ताणले गेले असून, अनेक युरोपीय देश रशियाला आपल्या अस्तित्वासमोरील संकट मानतात. युरोप आणि रशियातील संबंधांवर अमेरिकेला काम करावे लागणार असल्याचा अंदाज व्यक्त करण्यात आला आहे.

रशिया-युक्रेन युद्धामुळे युरोपीय कंपन्यांच्या अडचणी वाढल्या असून, कशाप्रकारे जर्मन कंपन्या चीनमध्ये आपले जगातील सगळ्यात मोठे प्रकल्प उघडत आहेत हे सांगताना, तिथे ते रशियाकडून आयात करत असलेला नैसर्गिक वायू वापरत असल्याचे नमूद केले आहे.

थोडक्यात सांगायचे, तर या पुस्तिकेद्वारे अमेरिकेने युरोपला उकळत्या पाण्यात टाकले आहे. दुसऱ्या महायुद्धानंतर अमेरिकेने पश्चिम युरोपच्या संरक्षणाची जबाबदारी घेतली. शीतयुद्धानंतर त्यात पूर्व युरोपचाही समावेश झाला. आज या घटनांना ८० वर्षे उलटली असताना अमेरिकेपुढे चीन सर्वात प्रबळ आव्हान म्हणून उभा राहिला आहे. असे असले तरी युरोपीय देश रशियाविरुद्धच्या त्यांच्या संघर्षांमध्ये अमेरिकेला ओढत आहेत.आजवर आपल्या मनातील भावना व्यक्त करताना अमेरिकेने संयम राखला होता. आता ट्रम्प यांच्या संयमाचा कडेलोट झाला आहे. अमेरिकेपासून काडीमोड घेऊन स्वसंरक्षणाच्या बाबतीत आत्मनिर्भर होणे किंवा रशिया आणि युक्रेन यांच्यातील संघर्षात अमेरिकेची भूमिका मान्य करणे, असे पर्याय त्यांच्यासमोर आहेत. युरोपची अवस्था ‘आगीतून फुफाट्यात’ अशी झाली आहे. या अमेरिकेच्या धोरणाचे जगभर काय पडसाद उमटतात, हे लवकरच समजणार आहे.

